

A Systematic Literature Review on Sexual Problem Behaviors of Individuals with Special Needs

Aslıhan SEZİK, Ministry of Education ORCID ID:0000-0002-6504-8756
Zekai Alper ALP, Erciyes University, ORCID ID: 0000-0002-1959-1643
Veysel AKSOY, Anadolu University, ORCID ID: 0000-0003-1020-8326

Abstract

In addition to physiological and psychological development, sexuality includes positive or negative behavioral changes related to this process. In this respect, although it is one of the issues that attract the attention of the society, it is a taboo that is hesitant to be discussed. The fact that the sexual behaviors exhibited by individuals with special needs are directly affected by their cognitive and social development creates confusion in terms of interpreting these behaviors with positive or negative judgments by the society. For this reason, in the current systematic review study, it was aimed to examine the articles published in the national literature between 2013 and 2023 on the sexual problem behaviors of individuals with special needs in terms of descriptive and methodological aspects and to present a conceptual framework for these behaviors. In this context, eight articles were examined descriptively and methodologically, in terms of the characteristics of the participants in the studies and the risk types of sexual problem behaviors of individuals with special needs. The findings obtained from the study show that individuals with special needs have sexual problem behaviors such as masturbation, inability to acquire menstrual care skills, intense interest in others, intense desire to get married and have children, inability to identify with gender roles, impulsivity, walking around naked in the presence of others, and watching pornographic images. The findings of the articles included in the review were discussed with the findings of other studies on sexual problem behaviors in the literature and suggestions were made for future research.

Keywords: Problem behavior, individual with special needs, Sexual development

Inonu University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 25, No 3, 2024
pp. 1529-1551
DOI
10.17679/inuefd.1507590

Article Type
Review Article

Received
30.06.2024

Accepted
02.12.2024

Suggested Citation

Sezik, A., Alp, Z.A., & Aksoy, V. (2024). A systematic literature review on sexual problem behaviors of individuals with special needs, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 25(3), 1529-1551. DOI: 10.17679/inuefd.1507590

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

A misunderstanding of sexuality is common as it is generally interpreted by focusing on sexual behaviors (Haffner, 1995). Sexuality is a combination of physical, emotional and social interactions. In this regard, sexuality is a concept that is influenced by environmental factors and consists of behaviors expected to be observed by the society according to these factors (Koller, 2000). Behaviors other than those expected to be observed by the society are called problem behaviors (Bülbül & Karataş, 2023). A part of these behaviors are related to sexuality. The problem behaviors related to sexuality can be listed as typical developmental individuals experiencing negative feelings towards sexuality, being exposed to unwanted pregnancy after sexual intercourse, and having sexual intercourse without protection (Alptekin & Tepeli, 2018). Sexual problem behaviors for individuals with special needs differ in terms of the frequency, intensity and behavioral patterns of exhibiting the behavior compared to individuals with typical development (Akrami & Davudi, 2014). The differentiation of the frequency, intensity and forms of sexual problem behaviors of individuals with special needs and the fact that they go beyond the behaviors that society expects to be exhibited cause the isolation of these individuals from society (Maksym, 1990). For this reason, determining the forms and risk types of sexual problem behaviors of individuals with special needs is considered to be of significance in the context of the field of special education by raising the awareness of parents of these individuals and experts working in the field about preparing these individuals for sexuality, guiding the implementation of necessary interventions and supporting the improvement of educational services to be provided to individuals with special needs and their families.

Purpose

In Turkey, there is no study examining the sexual problem behaviors of individuals with special needs and the forms of sexual problem behaviors and types of behaviors and examining these studies, which reveals the need for this research. The current study, therefore, aims to examine the articles on sexual problem behaviors in individuals with special needs in Turkey in depth in terms of conceptual and methodological aspects. In the present study, the following research questions were aimed to be answered:

1. What are the methodological characteristics of articles on sexual problem behaviors of individuals with special needs?
2. What are the participant characteristics in articles on sexual problem behaviors of individuals with special needs?
3. What are the risk types of sexual problem behaviors of individuals with special needs?

Method

In this study, the systematic review method was used. A systematic review is the evaluation and synthesis of the data obtained by systematically and unbiased screening of studies on the same subject by accordance with predetermined criteria in order to find an answer to the research question (Çınar, 2021). In the current study, eight articles obtained from Google Scholar, TR Index and Dergipark databases were examined within the framework of the "Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses (PRISMA)" protocol developed by Moher et al. (2009) and updated by Page et al. (2020). These steps are as follows: a) establishing the review protocol, b) determining the inclusion and exclusion criteria, c) examining the studies that meet the criteria, d) evaluating the studies, e) data extraction, f) data synthesis and g) reliability.

Findings

The data obtained from the articles on the sexual problem behaviors of individuals with special needs were analyzed according to a) the purpose of the studies, b) the methods used in the studies, c) the data collection sources used in the studies, d) the participants of the studies, e) the characteristics of the special needs groups studied, f) the types of sexual problem behaviors, and g) the risk types of sexual problem behaviors were calculated according to frequencies and percentages (%). In the current study, the sexual problem behavior types and the risk types of problem behaviors were classified according to the sexual problem behavior risk types in the study conducted by Hartini et al. (2021). According to the findings of the study, it was found that the sexual problem behaviors of individuals with special needs were generally investigated according to the opinions of parents and experts, semi-structured interview techniques were used among qualitative research methods, data collection tools generally consisted of semi-structured interview forms, and the type of need of the individuals with special needs studied was generally intellectual disability. Regarding the sexual problem behaviors and problem behavior risk types of individuals with special needs, it was revealed that the most common sexual problem behaviors were masturbation and inability to acquire menstrual care skills, and these problem behaviors belonged to the first type of sexual problem behavior risk type.

Discussion & Conclusion

A total of nine articles on sexual problem behaviors of individuals with special needs conducted in Turkey between 2013 and 2023 were examined. According to the data obtained, it was found that the focus of the studies on sexuality of individuals with special needs was based on the viewpoints of parents and experts and the qualitative research methods were used. The studies were generally conducted with individuals with special needs in adolescence with intellectual disabilities and the most common sexual problem behaviors were masturbation and inability to acquire menstrual care skills, which were considered to be the first type of sexual problem behaviors. It is considered that the limited number of studies conducted on the sexuality of individuals with special needs may have affected the scope of the studies in the literature due to reasons such as the fact that working with these individuals brings ethical problems (Travers & Tincani, 2010), focusing on individuals in adolescence in the articles, and the fact that individuals experience physical, mental, social and sexual changes most intensely in this period (Gürbüz & Eratay, 2020). However, it can be stated that it is crucial to conduct studies that refer to the viewpoints of individuals with special needs in determining the sexual problem behaviors of individuals with special needs and to expand the types and age level of special needs to understand the behaviors of these individuals.

Özel Gereksinimli Bireylerin Cinsel Problem Davranışları Konulu Makalelerin Sistemik Derlemesi

Aslıhan SEZİK, Milli Eğitim Bakanlığı, ORCID ID:0000-0002-6504-8756

Zekai Alper ALP, Erciyes Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0002-1959-1643

Veysel AKSOY, Anadolu Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0003-1020-8326

Öz

Cinsellik fizyolojik ve psikolojik gelişime ek olarak bu süreçle ilgili olumlu ya da olumsuz davranış değişikliklerini kapsamaktadır. Bu yönüyle toplumun da dikkatini çeken konulardan biri olmasına karşın konuşulmaya çekinilen bir tabudur. Özel gereksinimli bireylerin sergiledikleri cinsel davranışların bilişsel ve sosyal gelişimlerinden doğrudan etkilenmesi bu davranışların toplum tarafından olumlu ya da olumsuz yargılarla yorumlanması bakımından karmaşa yaratmaktadır. Bu nedenle mevcut sistemik derleme çalışmasında 2013-2023 yılları arasında ulusal alanyazında özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarına yönelik yayınlanmış makaleler betimsel ve yöntemsel açıdan incelenmesi ve bu davranışlara ilişkin kavramsal bir çerçeve sunulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda sekiz makale betimsel ve yöntemsel özellikleri, katılımcıların özellikleri ve özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranış risk türleri bakımından incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular özel gereksinimli bireylerin masturbasyon yapma, menstrüel bakım becerilerini edinememe, başkalarına karşı yoğun ilgi artışı, yoğun düzeyde evlenme ve çocuk sahibi olma arzusu, cinsiyet rolleri ile özdeşim kuramama, dürtüsellik, başkalarının yanında çıplak dolaşmak, pornografik görüntüler izlemek gibi cinsel problem davranışları olduğunu göstermektedir. İncelemeye dahil edilen makalelerin bulguları alanyazında diğer cinsel problem davranışları içeren araştırmaların bulguları ile tartışılmış ve gelecekteki araştırmalara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Cinsel problem davranış, Özel gereksinimli birey, Cinsel gelişim

İnönü Üniversitesi
Eğitim Fakültesi Dergisi
Cilt 25, Sayı 3, 2024
ss. 1529-1551
DOI
10.17679/inuefd.1507590

Makale Türü
Derleme Makalesi

Gönderim Tarihi
30.06.2024

Kabul Tarihi
02.12.2024

Önerilen Atıf

Sezik, A., Alp, Z.A., & Aksoy, V. (2024). Özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışları konulu makalelerin sistemik derlemesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), 1529-1551. DOI: 10.17679/inuefd.1507590

1. Giriş

Cinsel gelişim değerler, normlar, tutumlar ve öğrenmenin yanı sıra fizyolojik süreçlerden etkilenen bir süreçtir (Çay & Kalaycı-Kırloğlu, 2021). Bu süreç yalnızca üreme ile ilgili özellikleri barındırmayıp aynı zamanda bireylerin kendilerini ifade etme biçimleri olarak topluma yansımaktadır (Tandoğan & Oskay, 2019). Çünkü cinsel gelişimin bireylerin kendilerini ifade etme özelliklerine bağlı olarak sergiledikleri davranışlar üzerinde etkisi bulunmaktadır ve bu etki diğer insanlar tarafından davranışın özelliğine göre olumlu ya da olumsuz tutuma dönüştürülmektedir (Turhan, 2015). Toplumsal çevrede bireysel davranışların özelliklerine göre geliştirilen tutumlar yine toplum tarafından belirlenen uygun davranış kurallarına göre şekillenmektedir (Pugliese vd., 2020). Bu davranış kuralları bireylerin toplumda kabul görmeleri ve birbirlerinin özgürlüklerine saygı duyma biçimi geliştirebilmeleri açısından önemlidir (Arslan & Balkis, 2016). Toplum tarafından belirlenen uygun davranış kurallarının dışında sergilenen davranışlar uygun olmayan davranış ya da problem davranış olarak nitelendirilmektedir (Hong & Matson, 2020).

Problem davranışlar bireyin gelişim görevlerini başarmasına, sosyal rollerini yerine getirmesine ve başarı duygusunu hissetmesine engel olan davranışlardır (Alzahrani, 2024). Bu araştırmada ulusal alanyazında sık kullanıldığı adlandırma olan problem davranış kavramı (Erbaş, 2005) tercih edilmesine rağmen kavrama yönelik alanyazında daha önce yapılan tanımlar incelendiğinde bu davranışlara yönelik zorlayıcı davranış, uygunsuz davranış, uyumsuz davranış, anormal davranış, sorun davranış, yıkıcı davranış, meydan okuyan davranış gibi farklı adlandırmalarda bulunduğu görülmektedir (Kasari & Smith, 2013). Bu tanımlarda ortak olan vurgu davranışların sosyal bir yapıda betimlenebileceği olup başkaları tarafından problem olarak algılanıp algılanmaması ile ilgili değişkenlik gösterip buna dayalı olarak bulunduğu kültürden ve bağlamdan doğrudan etkilenen, farklı zamanlarda, farklı yoğunlukta ortaya çıkan bireyin veya çevresindekilerin günlük yaşantılarında çeşitli desteklere ve hizmetlere erişimini olumsuz yönde etkileyen davranışlar olarak nitelendirilmektedir (Hong & Matson, 2020). Bunlara ek olarak davranışın problem olarak nitelendirilmesinde davranışın yaşa uygunluğu, sıklığı ve sürekliliği dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır (Ayan, 2024). Problem davranışlar biyolojik/fizyolojik, genetik ve psikolojik kaynaklı farklı nedenler ile açığa çıkabildiği gibi bireylerin içinde bulunduğu sosyal çevrenin sunduğu destek yetersizliği davranış problemlerinin ortaya çıkmasında önemli bir etken olarak görülüp problem davranışlara yönelik yapılan müdahalelerde nedenlerine yönelik karma yaklaşım benimsenmektedir (Emerson vd., 2014).

Problem davranışların yaygınlığına yönelik araştırmalar incelendiğinde özellikle erken dönemde tipik gelişim gösteren bireylerde de görülmesine rağmen herhangi bir yetersizlikten etkilenmiş özel gereksinimli bireylerde daha şiddetli ve yaygın biçimde sergilendiği vurgulanmaktadır (Bowring vd., 2019; Robson vd., 2020). Bu davranışların sergilenme biçimlerine göre yapılan sınıflandırmalar incelendiğinde araştırmada toplanan verinin bilgi kaynağı, bireylerin yaşı, cinsiyeti ve yetersizlik türü gibi değişkenlere göre farklılaşmasına rağmen basmakalıp davranışlar, saldırganlık davranışları, öfke nöbetleri, kendine zarar verme davranışları, uyku ve beslenme bozuklukları gibi davranışların yaygın olduğu belirtilmektedir (Doenyas vd., 2021; Holden & Gitlesen, 2006; Steinfeldt-Kristensen vd., 2020). Bu davranış biçimlerinin birçoğu gelişimin bir parçası olarak açığa çıkmakta bir kısmı ise özellikle gelişimin önemli bir parçası olan cinsellik ile ilgili olduğu bildirilmektedir (Siyez & Aysan, 2007).

Bireylerin cinsel gelişimlerinde ortaya çıkan fiziksel ve psikolojik değişimleri ile ilgili süreçleri sosyal çevrelerini gözlemleyerek veya inceleyerek benimsemekte ve edindikleri gözlem ve deneyimlerin sonucunda toplumsal yaşama etkili şekilde katılımlarını sağlayacak cinsel davranışlarını yönetebilmektedirler (Küçük, 2012). Özel gereksinimli bireyler ise zihinsel olgunluk düzeylerindeki farklılıklar anne, baba, kardeş, akran gibi sosyal çevresindeki kişileri model alma, gözlem yapma becerilerindeki sınırlılıklar nedeniyle cinsellikle ilgili doğru bilgiye erişimlerinin kısıtlanmasına neden olarak uygun sosyal ve cinsel davranış geliştirmelerini olumsuz

etkilemektedir (Alptekin & Tepeli, 2019). Sosyal çevresinden deneyim ve bilgi edinemeyen özel gereksinimli bireyler cinsel organla oynama, başkasının izni olmadan dokunma, sarılma, öpme, sürtünme, genital bölgesine ya da göğüslerine dokunma, pornografik görüntüler izleme, teşhircilik, karşı cinse aşırı yoğun ilgi gösterme, erotik ifadeleri sıklıkla kullanma, cinsel içerikli argo konuşma, toplum içinde mastürbasyon yapma gibi çeşitli cinsel problem davranışlar sergiledikleri bilinmektedir (Akrami & Davudi, 2014; Emerson vd., 2014; Kann vd., 2016; Parchomiuk, 2013). Bunun yanı sıra özel gereksinimli bireylerin gebelikten korunma yöntemleri ile ilgili yetersiz bilgi düzeylerinden kaynaklı olarak yaşadıkları cinsel deneyimler sonucunda istenmeyen gebeliklere maruz kalmaları hatta bilinçsizce yaşanan cinsel deneyimleri sonucunda cinsel hastalıklara yakalanmalarının da yaşamlarında problemlere yol açabileceği vurgulanmaktadır (McLay vd., 2015). Özel gereksinimli bireylerin cinsel gelişimleri hakkında yetersiz bilgi ve deneyimleri sonucunda sağlık problemlerinin oluşmasının yanı sıra toplum tarafından da cinselliğe düşkün bireyler olarak nitelendirilmelerine neden olmaktadır (Brown ve McCann, 2018). Cinsel gelişim süreçlerine uygun davranış türlerini kavramadaki sınırlılıkları nedeniyle bu bireylerin cinsel yaşantılarının görmezden gelinmesine ve cinsellikle ilgili eğitim ve sağlık gibi hizmetlere erişimlerinin kısıtlamasının yanı sıra ebeveynlerini, öğretmenlerini ve çevresindeki diğer kişileri güç duruma düşürebilmektedir (Hartini vd., 2021).

Özel gereksinimli bireylerin cinsel davranışlarını kontrol edememeleri sonucunda problem davranış olarak nitelendirilen davranışların ortaya çıkması ve bu durumun genel sağlıklarını ve sosyal gelişimlerini olumsuz etkilemesi bakımından bu bireylerin cinsel problem davranışlarının izlenilmesi gerektiği ve cinselliklerini keşfederek sağlıklı bir şekilde gelişimlerini tamamlayabilmeleri için daha fazla desteğe ihtiyaçlarının olduğu vurgulanmaktadır (Hartini vd., 2021). Ancak özel gereksinimli bireylerin cinselliklerine yönelik çalışmaların genellikle göz ardı edildiği, ebeveynlerin ve öğretmenlerin bu bireylerin cinselliği anlayamadıklarına inandıkları bildirilirken (Nemnezi-Karaca vd., 2020) ebeveyn ve öğretmenlerin özel gereksinimli bireylerin sergilediği cinsel problem davranışlar ile karşılaştıklarında nitelikli bir şekilde problem davranışları yönetemedikleri ifade edilmektedir (Goli vd., 2020). Söz konusu olan bu durum cinsel eğitim alanında çalışmalar yapan araştırmacıların dikkatini çekmiş ve konuya ilişkin çalışmalar yürütülmüştür. Yürütülen çalışmalarda özel gereksinimli bireylerin cinselliklerine yönelik tutumların incelenmesi (Correa vd., 2022), otizmlili bireylerde cinsiyete özgü farklılıklar (Lai vd., 2015), cinsel bilgi düzeyleri ve cinsel istismar algıları (Byrne, 2018; Gil-Llario vd., 2019), fiziksel yetersizliği olan bireylerin cinsel işleyişi (Cumurcu vd., 2012) tipik gelişim gösteren bireyler ve zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel problem davranışlarının karşılaştırılması (Akrami & Davudi, 2014), cinsel ilişkilerinde birincil bakıcıların karşılaştıkları sorunların incelenmesi (Rushbrooke vd., 2014), ebeveynlerin cinsel eğitime yönelik bakış açılarının değerlendirilmesi (Gürol vd., 2014) değişkenleri açısından incelendiği görülmektedir.

Özel gereksinimli bireylerin cinsellikleri ile ilgili mevcut durumu ortaya koymak amacıyla alanyazında sistematik derleme çalışmaları ile karşılaşılmaktadır. Yürütülen çalışmalarda gelişimsel yetersizliği olan çocukların uygun olmayan cinsel davranışlarının incelenmesi (McLay vd., 2015), zihinsel yetersizliği olan yetişkinlerin cinsellik sorunları (Brown & McCann, 2018), otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin kapsamlı cinsellik eğitimleri (Güven, 2020), erken çocukluk döneminde cinsel eğitim çalışmaları (Teke & Melekoğlu, 2022) olduğu görülmektedir. Mevcut çalışmaların özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarına odaklı çalışmalar oldukları gözlemlenmesine rağmen cinsel problem davranışların biçimlerine ilişkin bilgi veren bir çalışmaya (Hartini vd., 2021) rastlanmıştır. Buna karşın ulusal alanyazında yürütülen sistematik derlemelerde ise cinsel problem davranışlara ilişkin çalışma yürütülmediği, genellikle cinsel eğitime odaklanıldığı dikkat çekmektedir.

Alanyazında özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarının belirlenmesi bakımından hala karmaşa olduğu gözlenmekle birlikte (Browning & Caulfield, 2011; Higgs & Carter, 2015; Mouridsen, 2012) yapılan çalışmaların özel gereksinimli bireylerin cinsellikleri ile

ilgili sergiledikleri problem davranışlarının nedenlerinin anlaşılması gerektiğine vurgu yapılmaktadır (Alzahrani, 2024). Bu doğrultuda özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranış türleri hakkında sınırlı bilgi bulunması, cinsel problem davranışlarının yoğunluğu ve sıklığının yanı sıra sosyal çevreleri tarafından problem davranışlarının ne anlama geldiğinin anlaşılabilmesi bu bireylerin cinsel problem davranışlarının belirlenmesi yönünde çalışmaların yürütülmesine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir (Boyacıoğlu vd., 2021). Özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarının ve türlerinin belirlenmesi ebeveynlerin ve alanda çalışan uzmanların bu bireyleri cinselliğe hazırlama konusunda farkındalıklarını artırarak gerekli müdahalelerin uygulanmasında yol gösterici olmasına ve özel gereksinimli bireyler ve ailelerine sunulacak eğitim hizmetlerinin iyileştirilmesine destek olması bakımından özel eğitim alanı bağlamında önemli olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarının anlaşılması ve bu davranışların giderilmesi için etkili müdahalelerin uygulanması bu bireylerin fiziksel, bilişsel ve duygusal sağlıkları üzerindeki olumlu etkilerinin alanyazında ilgi haline gelmesi önemini artırmaktadır (Karaca & Çiçek, 2021). Bununla birlikte özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarının belirlenerek bu doğrultuda uygulamaların ve çalışmaların yürütülmesi hem özel gereksinimli bireyler açısından hem de bu bireylerin davranışlarından etkilenen sosyal çevrelerinin yaşadıkları sorunların giderilmesi açısından da önemlidir (Joyal vd., 2021). Bu bağlamda Türkiye’de özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarının ve cinsel problem davranış türlerini içeren ve bu çalışmaları inceleyen bir çalışma ile karşılaşılması bu araştırmanın gereksinimini ortaya koymaktadır. Bu nedenle mevcut araştırmada Türkiye’de yapılmış özel gereksinimli bireylerde görülen cinsel problem davranışları barındıran makalelerin kavramsal ve yöntemsel açıdan derinlemesine incelenmesi amaçlanmaktadır. Mevcut araştırma kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1.Özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarını içeren makalelerin yöntemsel ve betimsel özellikleri nelerdir?

2.Özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarını içeren makalelerde katılımcı özellikleri nelerdir?

3.Özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranış risk türleri nelerdir?

2. Yöntem

Bu araştırmada sistematik derleme yöntemi kullanılmıştır. Sistematik derleme belirli bir konuda yapılmış araştırmaların araştırma sorularına yanıt bulmak amacıyla önceden belirlenmiş ölçütlere uygun olarak aynı konuda yapılmış araştırmaların sistemli ve yansız bir şekilde taranarak elde edilen verilerin değerlendirilmesi ve sentezlenmesidir (Çınar, 2021). Sistematik derlemeler objektif ve kapsamlı olması, araştırmada kullanılan metodların ve ölçütlerin açıkça belirtilmesi, dahil edilen araştırmaların kalitelerinin değerlendirilebilir olması ve sistematik derlemenin tekrar edilerek sonuçlarının doğrulanabilir olması gibi belirli protokollerle uygulanabilir olması bakımından önemlidir. Bu araştırmanın yürütülmesinde Moher ve diğerleri (2009) tarafından geliştirilen ve Page ve diğerleri (2020) tarafından güncellenen “Sistematik İncelemeler ve Meta-Analizler İçin Tercih Edilen Raporlama Öğeleri (PRISMA)” protokolünde yer alan basamaklar takip edilerek raporlama işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu basamaklar; a) inceleme protokolünün oluşturulması, b) dahil etme ve hariç tutma kriterlerinin belirlenmesi, c) ölçütleri karşılayan araştırmaların incelenmesi, d) araştırmaların değerlendirilmesi, e) verilerin çıkarılması, f) verilerin sentezi ve g) güvenilirlik olarak sıralanmaktadır. Bu protokol araştırmanın yürütülmesi sırasında araştırmacılar arasında iş bölümü yapılarak zamandan tasarruf edilmesi amacıyla kullanılmıştır.

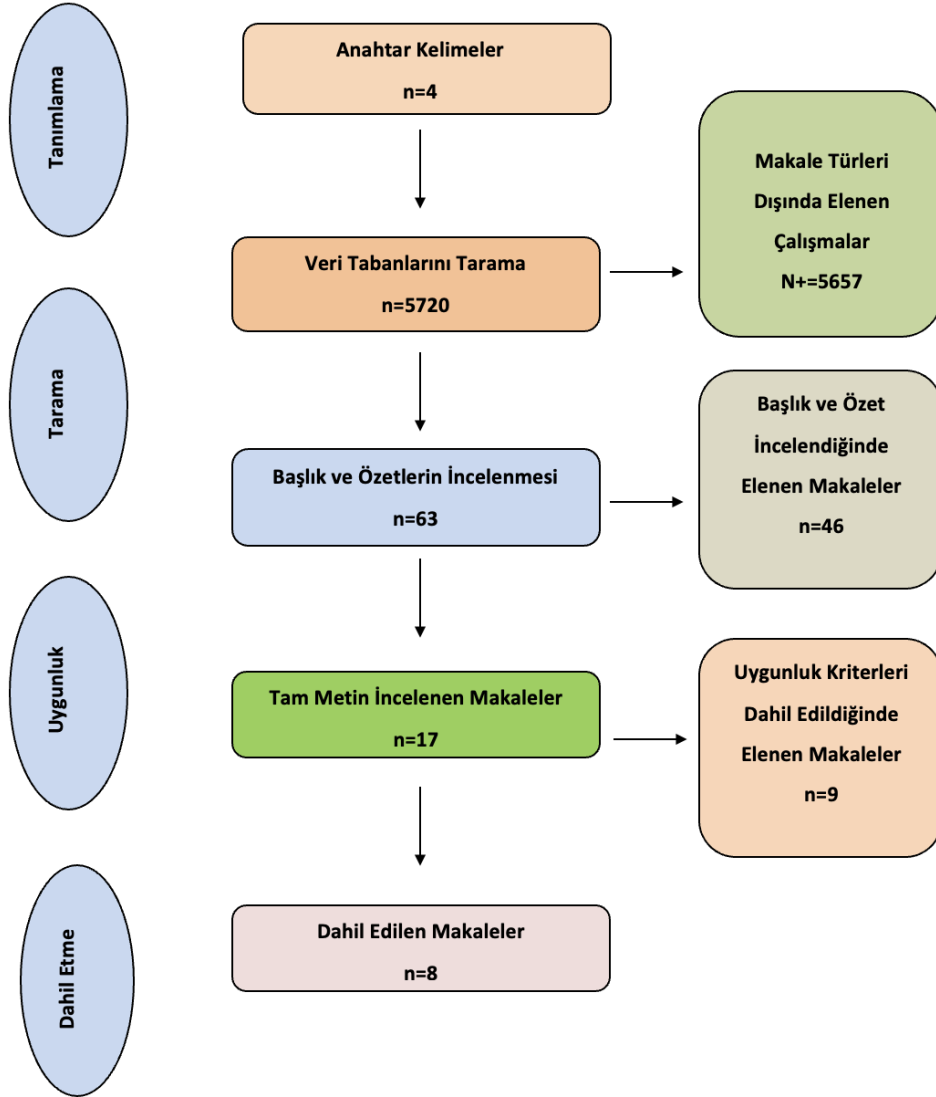
2.1. İnceleme Protokolünün Oluşturulması

Araştırmanın amacına uygun olarak önce araştırma yöntemine karar verilmiş daha sonra dokümanlara ulaşmadan önce Moher ve diğerleri (2009) tarafından geliştirilen alanyazın

inceleme basamakları dikkate alınarak araştırma soruları, gözden geçirme süreci, dahil etme ve hariç tutma ölçütleri, makalelerin incelenmesi ve değerlendirilmesi, verilerin analizi betimlenmiştir. Moher ve diğerleri (2009) tarafından geliştirilen alanyazın inceleme basamakları takip edilerek alanyazın taramasında araştırma kapsamına uygun olduğu düşünülen makalelerin dahil edilmesine yönelik sürecin şematik gösterimi Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1.

Makaleleri inceleme akış şeması

2.2. Dahil Etme ve Hariç Tutma Kriterleri

Bu çalışmada dahil etme ve hariç tutma kriterleri araştırma sorularına yanıt verecek (McKenzie vd., 2019) ve özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarını konu alan makalelerin tamamına erişimin sağlanması amacı göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Bu çalışmada Türkiye’de son yıllarda özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarına yönelik araştırmaların kapsamını belirlemek için 2013-2023 yılları arasında yürütülen makaleler incelenmiştir. Bu çalışmanın dahil etme ve hariç tutma kriterleri aşağıda sıralanmıştır;

- Özel gereksinimli bireylere yönelik yürütülmüş çalışmalar olması
- Cinsel problem davranış konusu içermesi
- 2013/2023 yılları arasında yayımlanmış olması

d) Türkiye’de yürütülmüş olmasıdır.

Hariç tutma kriterleri ise;

- a) Makalelerin derleme çalışması olması
- b) Tipik gelişim gösteren bireylere yönelik yürütülmüş olması
- c) Araştırma makalesi dışında bir çalışma olmasıdır.

2.3. Tarama Süreci/Kriterleri Karşılıyan Makalelerin İncelenmesi

Tarama sürecinde Google Akademik, TR Dizin ve Dergipark veri tabanları kullanılmıştır. Veri tabanlarında “cinsel problem davranış, özel gereksinim, cinsel gelişim, cinsellik” anahtar kelimeleri belirlenmiştir. Anahtar kelimeler belirlenirken daha önce cinsel problem davranışları inceleyen makalelerdeki anahtar kelimeler incelenmiş ve geniş alanlara erişim imkanı veren anahtar kelimeler seçilmiştir. Tarama sürecini bu araştırmanın yazarları oluşturulan protokole uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Anahtar kelimeler tek tek veri tabanlarının arama motoruna girilerek “2013-2023” yılları işaretlenerek yapılmış toplam 5720 çalışmaya ulaşılmıştır. Tarama sürecinde hariç tutma kriterleri göz önünde bulundurularak ulaşılan araştırmaların makale türünde olmaması nedeniyle elemeler yapılmış 63 makale elde edilmiştir. Bu makaleler incelendiğinde cinsel problem davranış konularını içeren makaleler kaydedilerek makalelerin özetleri ve içerikleri dahil etme kriterlerine göre incelenmiştir.

2.4. Makalelerin Değerlendirilmesi

Araştırmanın bu aşamasında bir önceki eleme sürecini geçip geriye kalan 63 makale dahil etme ve hariç tutma kriterlerine göre iki yazar tarafından ilgililik, güvenilirlik ve kesinlik kriterlerine göre incelenmiştir. Makaleler incelenirken ilgililik açısından özel gereksinimli bireylere yönelik cinsel problem davranışlarının açıkça ifade edildiği makaleler, güvenilirlik ve kesinlik kriterlerine göre incelenmiştir. Makaleler incelenirken ilgililik açısından özel gereksinimleri bireylere yönelik cinsel problem davranışlarının açıkça ifade edildiği makaleler, güvenilirlik açısından makalelerin bulgularının anlamlı ve net bir şekilde ifade edilebilir olması, kesinlik açısından katılımcıların ve veri raporlama işlemlerinin net bir şekilde ifade edilmiş olmasına dikkat edilmiştir. Bu aşamada 63 makaleden 17 makalenin özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarına yönelik olduğu gözlemlenmiştir.

2.5. Verilerin Çıkarılması

Özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarının incelenmesine yönelik yürütülmüş makaleler incelenmiş ve makaleler özel gereksinimli bireylere yönelik olmasına rağmen dahil etme kriterlerine uygun olmadığı düşünülen sekiz makale araştırma kapsamından çıkarılmıştır. Makaleler çıkarılırken daha önce özel gereksinimli bireylere yönelik yürütülen derleme araştırmalarında kullanılan temalar incelenerek makalelerin değerlendirme aşamasında araştırmacılar tarafından fikir birliğine varılarak elde edilen veriler oluşturulan veri kodlama anahtarına yani tabloya (Tablo 1) kaydedilmiştir.

2.6. Verilerin Sentezi

Özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarının incelenmesine yönelik yapılan analiz sonucunda araştırma kapsamına dahil edilen makaleler yöntemsel ve betimsel açıdan incelenerek makalelerin amacı, yöntemi, veri toplama kaynağı, çalışma grubu değişkenleri, özel gereksinimli bireylerin özellikleri ve özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranış türleri ve cinsel problem davranış risk türleri bakımından analiz edilmiştir. Değişkenlere ilişkin bilgiler Hartini ve diğerleri (2021) tarafından yapılan çalışmadaki cinsel problem davranış kategorileri örnek alınarak düzenlenmiş ve elde edilen bilgiler tablo haline getirilmiştir. Hartini ve diğerleri (2021) cinsel problem davranışları “birinci tür cinsel davranışlar”, başkasının cinsel davranışını içeren “ikinci tür cinsel davranışlar” olarak iki kategori altında toplamıştır. Birinci tür cinsel

davranış mastürbasyon gibi parmaklar ya da başka nesnelere kullanılarak genital bölgeyi uyararak gibi davranışları içeren ve tek başına uygulanan davranışları ifade etmektedir. İkinci tür cinsel davranışlar ise başkalarını da içeren veya etkileyen, genital/oral temasa neden olan veya cinsel tacize sebep olan davranışları ifade etmektedir (Hartini vd., 2021).

2.7. Güvenirlik

Araştırmada tarama, kodlama ve değerlendirme aşamalarına yönelik güvenirlilik verisi toplanmıştır. Verilerin kodlanması sürecine ilişkin fikir birliğine varılan makalelerin Tablo 1’de belirtilen temaları ilk iki araştırmacı tarafından ortaklaşa bir makale incelendikten sonra diğer makaleler bağımsız olarak incelenmiştir. Son olarak üçüncü araştırmacı kodlama sürecine yönelik kontrolleri gerçekleştirmiştir. Makalelerin değerlendirilmesinde araştırmacılar tarafından geliştirilen yedi maddelik “makalelerin amacı, araştırma yöntemi, veri toplama kaynağı, çalışma grubu, katılımcılar, davranış türü, davranış risk türü” ifade edilmesini içeren kontrol listesi takip edilmiştir. Kontrol listesinde; (a) araştırmanın amacı nedir? (b) araştırmanın yöntemi nedir? (c) araştırmanın veri toplama kaynağı nedir? (d) araştırma hangi özel gereksinim grubuna yönelik yapılmıştır ve grubun özellikleri nelerdir? (e) özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranış risk türü nedir? sorularına yanıt aranmıştır.

Tarama ve kodlama sürecinde “Görüş Birliği/Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı x 100 = Görüş Birliği” formülünden faydalanılmıştır. Gözlemciler arası güvenirlilik %100 olarak hesaplanmıştır.

3. Bulgular

Özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarına ilişkin yürütülen makalelerden elde edilen veriler; a) makalelerin yöntemsel özellikleri, b) katılımcı özellikleri ve c) özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranış türleri, d) özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranış risk türleri Tablo 1 esas alınarak frekans ve yüzdelerine (%) göre betimsel olarak analiz edilmiştir. Araştırmada özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranış ve davranış risk türlerine ait bulgular Hartini ve diğerleri (2021) tarafından yapılan zihinsel yetersizliği olan ergenlerin cinsel problem davranışlarına yönelik derleme araştırmasından esinlenilerek “birinci tür cinsel problem davranış” ve “ikinci tür cinsel problem davranış” olarak iki kategori altında toplanmıştır. Ulaşılan bulgulara ait detaylar ve makalelerden edinilen örnek cinsel problem davranış türleri Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1.*Makalelerin Yöntem ve Betimsel Özelliklerine ilişkin Bulgular*

Kaynak	Araştırmanın Amacı	Yöntem	Veri Toplama Kaynağı	Çalışma Grubu			Katılımcılar (n)	Davranış Biçimi Örneği	Risk Türü
				Özel Ger. Türü	Yaş	Cinsiyet (n)			
Tekinarslan ve Eratay (2013)	ZY olan bireylerin ergenlik süreçlerine uyumunda ebeveyn davranışlarının incelenmesi	Nitel araştırma/Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği	Yarı yapılandırılmış görüşme formu	ZY	11-21	K (8) E (13)	Ebeveyn (21)	Menstrüel bakımını yapmamak	Birinci tür cinsel problem davranış
Kök ve Akyüz (2015)	ZY olan bireylerin cinsel gelişim ihtiyaçlarını belirlemek ve aile eğitim programı geliştirmek	Nitel araştırma/Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği	Yarı yapılandırılmış görüşme formu	ZY	10-19	K (-) E (-)	Ebeveyn (84)	Genital bölge temizliğini yapmamak	Birinci tür cinsel problem davranış
Çelik (2017)	ZY olan bireylerle çalışan uzmanların bu bireylerin cinselliklerine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi	Nitel araştırma/Yarı yapılandırılmış görüşme	Yarı yapılandırılmış görüşme formu	ZY	-	-	Pedagog ve cinsel pedagog (3)	Çocuk sahibi olma arzusu	İkinci tür cinsel problem davranış
Alptekin ve Tepeli (2019)	Farklı özel gereksinimleri olan çocukların cinsiyete ilişkin davranışlarının incelenmesi	Nitel araştırma/Durum çalışması	Cinsel gelişim ölçeği	ZY İY OSB	48-72 ay	K (9) E (18)	ZY, İY ve OSB çocuklar	Cinsiyet rolleri hakkında özdeşim kurmamak	Birinci tür cinsel problem davranış

Tablo 1. (Devamı)*Makalelerin Yöntem ve Betimsel Özelliklerine ilişkin Bulgular*

Kaynak	Araştırmanın Amacı	Yöntem	Veri Toplama Kaynağı	Çalışma Grubu			Katılımcılar (n)	Davranış Biçimi Örneği	Risk Türü
				Özel Ger. Türü	Yaş	Cinsiyet (n)			
Öncü ve diğerleri (2019)	ZY olan bireylerin cinsel gelişimleri ile ilgili yaşadıkları	Nitel Araştırma/ Tanımlayıcı	Anket	ZY	10-19	K (47) E (43)	Ebeveyn (100)	Cinsel dürtüsellliği kontrol edememe	Birinci tür cinsel problem davranış
Boyacıoğlu ve diğerleri (2021)	ZY olan bireylerin ailelerinin cinsellikleri hakkında görüşlerinin incelenmesi	Nitel Araştırma/ Fenomenolojik yöntem	Yarı yapılandırılmış görüşme formu	ZY	11-18	K (11) E (16)	Ebeveyn (27)	Mastürbasyon ile karşı cinse yönelmek	İkinci tür cinsel problem davranış
Karaca ve Çiçek (2022)	ZY olan ergenlerde görülen uygunsuz cinsel davranışların türleri, sıklığı ve ilişkili klinik özelliklerin araştırılması amaçlanmıştır.	Nitel Araştırma/ Yapılandırılmış görüşme tekniği	Sosyo-demografik ve klinik verileri toplama formu	ZY	12-18	K (27) E (77)	Ebeveyn (74)	Toplum içinde pornografik görüntüler izlemek	İkinci tür cinsel problem davranış
Bülbül ve Karataş (2023)	ZY olan bireylerin cinsel davranışları hakkında ebeveynlerin görüşlerini incelemek	Nitel Araştırma/ Fenomenolojik yöntem	Yarı yapılandırılmış görüşme formu	ZY	-	K (11) E (16)	Ebeveyn (15)	Karşı cinse karşı aşırı ilgi ve birlikte olma arzusu	İkinci tür cinsel problem davranış

Açıklamalar: **ZY:** Zihinsel Yetersizlik, **İY:** İşitme Yetersizliği, **OSB:** Otizm Spektrum Bozukluğu, **K:** Kız, **E:** Erkek

3.1. Makalelerin Amaçlarına İlişkin Bulgular

Araştırmaya dahil edilen makalelerden üçü (n=3, %37,5) özel gereksinimli bireylerin cinsel gelişimlerine yönelik ebeveyn görüşlerini incelediği (Boyacıoğlu vd., 2021; Bülbül & Karataş, 2023; Tekinarslan & Eratay, 2013;), ikisi (n=2, %25) özel gereksinimli bireylerin cinsel gelişim ihtiyaçlarını ve sorunlarını belirlemeyi amaçladıkları (Kök & Akyüz, 2015; Öncü vd., 2019), makalelerden ikisi (n=2, %25) özel gereksinimli bireylerin cinsel gelişim davranışlarını incelemeyi konu aldıkları (Alptekin & Tepeli, 2019; Karaca & Çiçek, 2022) gözlenirken geriye kalan makalelerden birinin ise (n=1, %12,5) özel gereksinimli bireylerle çalışan uzmanların bu bireylerin cinsel gelişimlerine yönelik görüşlerinin (Çelik, 2017) araştırmalara konu edildiği gözlenmiştir.

3.2. Makalelerin Yöntemine İlişkin Bulgular

Bu araştırmada alanyazından elde edilen sekiz makalenin tamamında (n=%100) nitel araştırma yönteminin tercih edildiği gözlemlenmiştir. Sekiz makaleden üçünün (n=3, %37,5) özel gereksinimli bireylerin ailelerinin görüşlerinin ele alınması bakımından yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile yürütüldüğü, ikisinin (n=2, %25) fenomenolojik yöntem, birinin (n=1, %12,5) özel gereksinimli bireylerin cinsel gelişimlerine yönelik ihtiyaçlarını ve yaşadıkları güçlüklerle ilgili mevcut durumun belirlenmesi amacıyla durum çalışması ile yürütüldüğü, birinin (n=1, %12,5) tanımlayıcı araştırma , bir araştırmanın ise (n=1, %12,5) yapılandırılmış görüşme tekniği ile (Karaca & Çiçek, 2022) yürütüldüğü görülmektedir.

3.3. Makalelerin Veri Toplama Kaynağına İlişkin Bulgular

Araştırma kapsamına dahil edilen sekiz makalenin veri toplama kaynağına ilişkin veriler incelendiğinde beş makalenin (n=5, %62,5) yarı yapılandırılmış görüşme formu, birinin (n=1, %12,5) araştırmacılar tarafından geliştirilen cinsel gelişim ölçeği (Alptekin & Tepeli, 2019), birinin (n=1, %12,5) araştırmacılar tarafından geliştirilen anket (Öncü vd., 2019), birinin (n=1, %12,5) demografik ve klinik veri toplama formu (Karaca & Çiçek, 2022) ile yürütüldüğü gözlemlenmiştir.

3.4. Makalelerin Katılımcılarına İlişkin Bulgular

Bu araştırma kapsamında incelenen makalelerin katılımcılarına ilişkin veriler özel gereksinimli bireyler ve özel gereksinimli bireylerle ilişkili olan kişiler olarak iki temel boyutta incelenerek elde edilen veriler a) özel gereksinimli birey, b) ebeveyn ve c) uzman katılımcılar alt boyutlarında değerlendirilmiştir. Makalelerde katılımcılara ilişkin veriler protokol kapsamında katılımcı sayısı, yaşı, özel gereksinimli bireye yakınlığı, özel gereksinimli bireylerin tanı türleri olmak üzere dört temel değişken üzerinde incelenmiştir.

3.4.1. Özel Gereksinimli Bireylere İlişkin Bulgular

İncelenen makalelerde özel gereksinimli bireylerin toplam 296 kişiden oluştuğu görülmektedir. Elde edilen sekiz makalede özel gereksinimli bireylerin (n=113, %38,17) kız, (n=183, %61,82) erkek bireyler olduğu gözlenmiştir. Özel gereksinimli bireylerin tanı türlerine ilişkin verilere göre %93,91'inin (n=278) zihinsel yetersizlik, %3,04'ünün (n=9) işitme yetersizliği, %3,04'ünün otizm spektrum bozukluğu tanısına sahip oldukları görülmektedir. Özel gereksinimli bireylerin yaşlarına ilişkin dağılımları incelendiğinde en küçük yaşta olan özel gereksinimli bireyin 48 ay (Alptekin & Tepeli, 2019), en büyük yaşta olan özel gereksinimli bireyin 21 yaşında (Tekinarslan & Eratay, 2013) olduğu (ranj=4-21) gözlenmektedir.

İncelenen makalelerden Alptekin ve Tepeli (2019) tarafından yürütülen çalışmada özel gereksinimli bireyler üzerinde uygulama gerçekleştirildiği diğer makalelerde özel gereksinimli bireylerin ebeveynleri ya da özel gereksinimli bireylerle çalışan uzmanlarla araştırmaların yürütüldüğü gözlenmektedir. Alptekin ve Tepeli'nin (2019) çalışmalarındaki özel gereksinimli katılımcıların %33,33'ü (n=9) kız, %66,66'sı (n=18) erkek bireylerden oluşmaktadır. Özel gereksinimli katılımcıların yaşlarının 48 ay ve 72 ay arasında (ranj=48-72) olduğu görülmektedir.

Katılımcıların özel gereksinim türlerinin ise toplam katılımcı sayısının (n=27) %33,33'ünün (n=9) işitme yetersizliği, %33,33'ünün (n=9) otizm spektrum bozukluğu, %33,33'ünün ise (n=9) zihinsel yetersizliği olduğu görülmektedir.

3.4.2. Ebeveyn Katılımcılar

İncelenen sekiz makalenin altısında yer alan toplam katılımcıların (n=351) %91,45'inin (n=321) ebeveynlerden oluştuğu gözlemlenmektedir. Makalelerden ikisinde (Bülbül & Karataş, 2023; Öncü vd., 2019) ebeveynlerin yaş aralığı ve cinsiyetine ilişkin bilgiye rastlanmamış, altı makalede ebeveynlerin %26,47 (n=85) annelerden, %14,95 (n=48) babalardan oluştuğu gözlemlenmiştir. Ebeveyn katılımcıların yaşları incelendiğinde en küçük yaştaki ebeveynin 31 yaşında (Boyacıoğlu vd., 2021; Kök & Akyüz, 2015), en büyük yaştaki ebeveynin 60 yaşında (Boyacıoğlu vd., 2021) olduğu (ranj=31-60) olduğu belirlenmiştir. Makalelerde çalışma yapılan ebeveyn sayısı incelendiğinde en az 15 (Bülbül & Karataş, 2023) ebeveyn, en çok ise 100 (Öncü vd., 2019) ebeveyn ile araştırma yürütüldüğü görülmektedir.

3.4.3. Uzman Katılımcılar

İncelenen sekiz makalede toplam katılımcının (n=351) %1'inin (n=3) (Çelik, 2017) cinsel gelişim alanında uzman pedagoğ olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcı uzmanların tamamının kadın olduğu belirtilmiştir. Katılımcıların yaş aralığına ilişkin bilgiye rastlanmamış ancak çalışma sürelerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Katılımcıların çalışma sürelerinin 10-35 yılları arasında değişkenlik gösterdiği gözlemlenmiştir.

3.5. Cinsel Problem Davranış Risk Türleri

Araştırmaya dahil edilen sekiz makalede özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışları ile ilgili iki çalışmada (n=2, %25) menstrüel ve genital bölge bakımı yapamamak (Kök & Akyüz, 2015; Tekinarslan & Eratay, 2013), bir çalışmada (n=1, %12,5) çocuk sahibi olma arzusu (Çelik, 2017), bir çalışmada (n=1, %12,5) cinsiyet rolleri hakkında özdeşim kuramamak (Alptekin & Tepeli, 2019), iki çalışmada (n=2, %25) cinsel dürtü kontrolsüzlüğü, mastürbasyon ve cinsel organa dokunma davranışları (Boyacıoğlu vd., 2021; Öncü vd., 2019), bir çalışmada (n=1, %12,5) pornografik görüntüler izlemek (Karaca & Çiçek, 2022) ve bir çalışmada (n=1, %12,5) ise karşı cinse karşı ilgi göstermek ve birlikte olma isteği (Bülbül & Karataş, 2023) davranışlarının cinsel problem davranışı olarak ele alındığı tespit edilmiştir.

Alanyazından elde edilen makalelerde tanımlanan cinsel davranışlar Hartini ve diğerleri (2021) tarafından yapılan "birinci tür cinsel problem davranış risk faktörü" ve "ikinci tür cinsel problem davranış risk faktörü" kategorilerine göre tanımlanmıştır.

3.5.1. Birinci Tür Cinsel Problem Davranışlar

Birinci tür cinsel problem davranışlar Hartini ve diğerleri (2021) tarafından başkalarını kapsamayan ve bireyin kendisi ile ilgili olan cinsel davranış problemleri olarak tanımlanmaktadır. İncelenen sekiz makalenin dördünde (n=4, %50) birinci tür cinsel problem davranış risk türlerine ilişkin bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre;

Tekinarslan ve Eratay (2013) tarafından yapılan araştırmada zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının menstrüasyon döneminde hijyenik kadın pedi kullanamamak konusunda problem yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Kök ve Akyüz (2015) zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel gelişimleri ile ilgili bilgi edinerek bu bireylerin ihtiyaçlarına yönelik aile programı geliştirmeyi amaçladıkları araştırmada ebeveynlerle yapılan görüşmeler sonucunda ebeveynlerin kızlarının menstrüasyon döneminde hijyenik kadın pedi kullanma ve genital bölge temizliği yapmak konusunda çocuklarının bilinçsiz olduklarını ve bu becerileri kendilerinin uyguladıkları, erkek çocukların ebeveynlerinin ise mastürbasyon davranışını sergilemeleri ve pornografik içerikli görseller izlemeleri konusunda sorun yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Alptekin ve Tepeli (2019) tarafından işitme yetersizliği, zihinsel yetersizlik ve otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin cinsiyete ilişkin davranışlarının incelendiği araştırmada çocukların büyüdükleri zaman çocuk doğurma, emzirme, cinsiyete uygun davranış rolleri hakkında bilgi sahibi olma, büyüdükçe cinsiyetin değişmeyeceği, bireyin cinsiyetinin ne olduğu ya da kadınların gelin, erkeklerin damat olacakları konusunda bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir.

Öncü ve diğerleri (2019) tarafından zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel gelişimleri ile ilgili yaşadıkları değişimlerin ve sorunların belirlenmesi amacıyla yürütülen araştırmada zihinsel yetersizliği olan bireylerin özel gereksinimlerinin şiddetine bağlı olarak cinsel gelişim problemleri ele alınmıştır. Yürütülen araştırmada zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel gelişim dönemleri ile ilgili bilgi edinebilmek adına ebeveynlerle yapılan görüşmeler sonucunda hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel dürtüselliklerini orta ve ağır düzeyde zihinsel yetersizliği olan bireylere oranla daha fazla kontrol edebildikleri belirtilmiştir. Zihinsel yetersizliği olan bireylerden özellikle erkeklerin karşı cinse karşı fazla ilgili oldukları ve ani ruhsal değişimlerin kızlara oranla daha fazla yaşandığı ifade edilirken aynı zamanda mastürbasyon davranışlarının da erkeklerde kızlara oranla daha fazla görüldüğü bildirilmiştir.

3.5.2. İkinci Tür Cinsel Problem Davranışlar

İkinci tür cinsel problem davranışlar bireyin kendisi dışındaki kişileri de ilgilendiren ve bu kişilerin sınırlarını ihlal eden davranışlar olarak tanımlanmaktadır (Hartini vd., 2021).

İncelenen sekiz makalenin dördünde (n=4, %50) ikinci tür cinsel problem davranış risk türlerine ilişkin bulgular elde edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre ikinci tür cinsel problem davranışlarının sıklıkla evlenme ve çocuk sahibi olma arzusu, karşı cinse karşı fazla ilgi gösterme ve izni olmadan öpme ve sarılma gibi zorlayıcı davranışlar sergileme eğilimleri olduğu bu çalışmayı yapan araştırmacılar tarafından gözlemlenmiştir. Bu bakımdan ikinci tür cinsel problem davranış risk türlerine ilişkin makalelerde;

Çelik (2017) tarafından zihinsel yetersizliği olan bireylerle çalışan uzmanların bu bireylerin cinselliklerine ilişkin görüşlerinin incelendiği araştırmada uzmanların özel gereksinimli bireylerin yeterli desteği alamamakla birlikte cinsellikleri konusunda genellikle evlenme ve çocuk sahibi olma arzularının olduğu belirtilirken bazı durumlarda özel gereksinimli bireylerin çocuk sahibi olduktan sonra çocuklarını görmek istemedikleri yönünde de bilgi eklenmiştir.

Boyacıoğlu ve diğerleri (2021) tarafından zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsellikleri hakkına ebeveynlerin görüşlerinin incelendiği araştırmada zihinsel yetersizliği olan bireylerin karşı cinse karşı aşırı ilgili olma, öpmeye çalışma, evlenme arzusu gibi ikinci tür cinsel problem davranışlar sergiledikleri bilgisi edinilmiştir.

Karaca ve Çiçek (2022) tarafından zihinsel yetersizliği olan bireylerin uygun olmayan cinsel davranışlarının sıklığını, türlerini ve ilişkili klinik özelliklerini belirlemek amacıyla ebeveynlerin görüşlerinin incelendiği araştırmada zihinsel yetersizliği olan bireylerin başkalarının yanında pornografik görüntüler izleme, başkalarına uygunsuz şekilde dokunma, cinsel konularla ilgili erotik ifadeleri sıklıkla dile getirme en çok karşılaşılan cinsel problem davranışlar olduğu belirtilirken en az karşılaşılan cinsel problem davranışın başkalarının yanında soyunmak olduğu ifade edilmiştir.

Bülbül ve Karataş (2023) tarafından yapılan araştırmada da zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin çocuklarının cinsel davranışları hakkında görüşleri incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgularda cinselliğin zihinsel yetersizliği olan bireylerin yaşam kalitesini düşürdüğü ve genellikle bu bireylerin evlenme arzusu, karşı cinse karşı ilgi ve cinsel birliktelik isteğinin karşılaşılan cinsel problem davranışlar arasında olduğu belirtilmiştir.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarını ele alan araştırmaları inceleyen bu araştırmada dahil etme ve hariç tutma kriterlerini karşılayan Türkiye’de yapılmış 2013-2023 yılları arasında çeşitli yıllara dağılmış sekiz makale incelenmiştir. Makalelerin yöntemsel ve betimsel özellikleri, katılımcı özellikleri ve özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranış risk türleri değerlendirilmiştir.

Özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarına yönelik yürütülen makalelerin yıllara göre dağılımı incelendiğinde 2019 yılında (Alptekin & Tepeli, 2019; Öncü & Aktaş, 2019) tarafından araştırmalar yapıldığı ve bu yılda diğer yıllara oranla özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarına daha fazla odaklanıldığı gözlemlenirken 2014, 2016 ve 2018 yıllarında bu alanda yürütülen makalelere rastlanmamıştır. Bu durumun özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarına ilişkin araştırmaların yürütülmesinde toplumsal yargılar, kültürel ve ekonomik faktörlerin gerekli izinlerin alınmasında sorunlara neden olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bununla ilgili olarak Travers ve Tincani (2010) çalışmalarında bireylerin içinde buldukları toplumsal faktörlerin cinsellikle ilgili araştırmaların yapılması konusunda genellikle sorunlara neden olduğunu belirtmeleri yukarıda belirtilen fikri destekler niteliktedir. Bu nedenle alanyazında cinselliğe ve cinsel problem davranışlara yönelik yürütülen araştırmaların sınırlı olmasına neden olduğu söylenebilir.

Dahil edilen makalelerde özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarına yönelik yürütülen makalelerin genellikle aile ve uzmanların gözlemlerinden ve görüşlerinden yola çıkarak mevcut durumu ortaya koymaya odaklandıkları gözlemlenmiştir (Boyacıoğlu vd., 2021; Bülbül & Karataş, 2023; Karaca & Çiçek, 2022; Kök & Akyüz, 2015; Öncü vd., 2019; Tekinarslan & Eratay, 2013). Bu durumun ebeveynlerin ve özel gereksinimli bireylerle çalışan uzmanların birlikte daha fazla vakit geçirmeleri nedeniyle daha fazla gözlem yapma fırsatına sahip olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bununla ilgili Dewinter ve diğerleri (2015) çalışmalarında özel gereksinimli bireylerin cinsellikleri hakkında kendilerinin görüşlerinin değerlendirilmemesinin konuyla ilgili yürütülen araştırmalarda sınırlılığa neden olduğunu ve araştırmadaki bilgi akışını olumsuz etkilediğini bildirmektedir. Bu doğrultuda Güven (2021) özel gereksinimli bireylerin cinsellikleri ile ilgili yürütülmesi planlanan araştırmalarda bu bireylerin görüşlerinin alınması gerektiğini ve konuyla ilgili araştırmaların artması gerektiğini ifade etmektedir.

Özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarını inceleyen makaleler yöntemsel açıdan incelendiğinde genellikle nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir. Ancak Alptekin ve Tepeli’nin (2019) özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarına yönelik durum çalışması yürüttükleri gözlemlenmiştir. Bahsedilen araştırmada erken çocukluk döneminde 48-72 ay arasındaki çocukların cinsiyete ilişkin davranışları incelenmiş ve bu yaş grubundaki özel gereksinimli çocukların cinsellikle ilgili davranışlarında problemler olduğu gözlenmiştir. Cinselliğin çocuğun doğum öncesi döneminde gelişmeye başladığı ve bu dönemde cinselliğin temel becerilerden oluşması (Teke & Melekoğlu, 2022; Yıldız & Cavkaytar, 2017) dikkate alındığında söz konusu araştırmanın cinsel problem davranış alanında önemli bir araştırma olduğunu göstermektedir. Alanyazında yürütülen araştırmalarda genellikle görüşme tekniklerine dayalı nitel çalışmalardan tercih edilmesinin nedeni araştırmacıların deneysel çalışma yürütmek için gereken alt yapının geliştirilmesinin devam etmesi, uzmanların bu konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmaması veya ebeveynlerden bilgi toplamanın araştırmanın yürütülmesini kolaylaştırması olsa da (Teke & Melekoğlu, 2022) alanyazında özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarının incelenmesinde deneysel araştırmaların yürütülmesinin mümkün olduğu görülmektedir.

Dahil edilen makalelerde özel gereksinimli katılımcıların genellikle zihinsel yetersizliği olan bireylerden oluştuğu görülmektedir (n=8). Farklı özel gereksinim tanıları olan bireylere

yönelik araştırmaların yürütülmesi özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarının gereksinim türlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı ve bu konudaki ihtiyaçların genellenebilir olup olmadığının belirlenmesi açısından önemli olduğunu düşündürmekle birlikte bu araştırmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Aynı zamanda farklı türde özel gereksinimli bireylere odaklanılması katılımcı grubunu çeşitlendirebilir ve alanyazına katkı sağlayabilir.

Yürütölen bu araştırma kapsamına dahil edilen makalelerde özel gereksinimli bireylerin 10-21 yaş aralıklarında olduğu (ranj=10-21) yani ergenlik döneminde olan özel gereksinimli bireylerle araştırmaların yürütülmesinin tercih edildiği görölmektedir. Ergenlik dönemi tipik gelişim gösteren bireylerde olduğu gibi özel gereksinimli bireylerin de bedensel, ruhsal, toplumsal ve cinsel açıdan yoğun şekilde değişimler yaşadıkları dönemdir (Gürbüz ve Eratay, 2020). Ergenlik döneminde yaşanan bu değişimler bireylerin cinselliklerini yeniden keşfetmeye başlamalarına ve cinsellekle ilgili duyguları deneyimlemek için yoğun istek duymalarına neden olmaktadır (Arslan ve Balkıs, 2014). Bu nedenle bireyler deneyimlemek istedikleri cinsel yaşantıları uygun davranış modelleri ile çevresine ifade etmeye başlarlar ancak özel gereksinimli bireylerin uygun davranış modellerine dair bilgilerinin yeterli olmaması sonucunda cinsel problem davranışlar sergileme olasılıkları artar (Michielsen & Brockschmidt, 2021). Cinsel isteklerini uygun davranışlarla ifade edemeyen özel gereksinimli bireylerin bu istekleri çevrelerindeki kişiler tarafından görmezden gelinebilir veya olumsuz tepkilerle karşılanabilir (Gürbüz & Eratay, 2020). Özel gereksinimli bireylerin ergenlik döneminde yaşadıkları değişimler ve karşılaştıkları tepkiler bu bireyleri cinsellekle ilgili problem davranışlara yönlendirebilir (Küçük, 2012). Bireyin yaşamındaki bu dönemde cinselliğin yoğun olarak yaşanması ve kritik olması sebebiyle araştırmacılar ergenlik dönemindeki özel gereksinimli bireylerle çalışmayı tercih etmiş olabilir. Fakat cinselliğin sadece ergenlik dönemine özgü bir durum olmadığđı, bireylerin tüm yaşamları boyunca devam ettiği ve yaşamı etkilediği göz önünde alındığında (Kızılkaya-Namlı, 2023) farklı gelişim dönemlerindeki cinsel problem davranışların belirlenmesi gerekli tedbirlerin alınmasına ve bireylerin gelecekte karşılaşacakları yanlış durumları reddetmesine yardımcı olacaktır (Çalışandemir vd., 2008).

Bu araştırmanın amaçlarından birisi özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranış risk türlerinin belirlenmesidir. Alanyazında problem davranışlar incelendiğinde bireyin kendisi ve çevresini akademik, sosyal ve gelişimsel alanlarda olumsuz yönde etkileyen davranışlar olduğu yani bir başkasının davranışı zorlayıcı olarak görüp görmemesine bağlı olarak bağlamdan etkilendiği vurgulanmaktadır (Arslan & Balkıs, 2014). Bu durum Hartini ve diğerleri (2021) çalışmasında daha güçlü bir şekilde vurgulanarak cinsel problem davranışlar sınıflandırılmıştır. Hartini ve diğerleri (2021) cinsel problem davranışları birinci tür ve ikinci tür davranış risk türleri kategorisi altında toplamıştır. Birinci tür cinsel problem davranışlar kişinin tek başına uyguladığı cinsel davranışlar, ikinci tür cinsel davranışlar ise başkalarını olumsuz yönde etkileyen cinsel problem davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Buna göre dahil edilen makalelerde özel gereksinimli bireylerin en yoğun cinsel problem davranışlarının birinci tür cinsel problem davranış kategorisinde olan mastürbasyon yapma ve menstrüasyon ile ilgili becerilerin edinimi olduğu gözlemlenmiştir. Bunun nedeni mastürbasyon yapma ve menstrüasyon döneminin toplumun genelinde konuşulmaması ya da uygulanmaması gereken bir konu olması gibi yanlış bir algıya sahip olmasıdır (Dewinter vd., 2015; Schaafsma, 2017). Bu yanlış algı özel gereksinimli bireylerin ebeveynleri ya da bu bireylerle çalışan uzmanlar tarafından cinsellekle ilgili konular üzerinde durmaktan kaçınılmasının mastürbasyon yapma veya menstrüasyon döneminin sorun olarak düşünölmesine neden olduğu ifade edilebilir. Cinsel konuların konuşulmaması gerektiği görüşünün aksine Pueschel ve Scola (1988) Down Sendromu olan bireylerin cinsel işlevleri ve sosyallikleri konusunda ailelerin görüşlerini inceleyen çalışmalarında katılımcı ebeveynler çocuklarının mastürbasyon davranışlarını tek başına cinsel problem davranış olarak algılamadıklarını fakat toplumsal alanda bu davranışı sergilemelerinden utanđıklarını ifade etmişlerdir. Aslında cinselliğin doğası gereği mastürbasyon ve menstrüasyon açđıya çıkan bir davranıştır ancak mastürbasyonun toplum içerisinde uygun olmayan bir ortamda yapılması ya

da menstrüasyon döneminde gerekli hijyen bakımının yapılamaması (hijyenik ped kullanamama) gibi nedenler bu davranışları birinci tür cinsel problem davranış türünden ikinci tür cinsel problem davranış türüne dönüştürebilir. Buradan hareketle birinci tür cinsel problem davranış kategorisinde değerlendirilen cinsel davranışın toplumsal alanda uygulandığında diğer kişileri de ilgilendiren ikinci tür cinsel problem davranışa dönüştüğünü yani davranışın özelliğinin değişkenlik gösterdiği söylenebilir. Bu nedenle toplumun davranışı nasıl algıladığı ve işlevini bilmesi davranış türünü etkileyen bir faktör olarak dikkate alınabilir. Kısaca özel gereksinimli bireylerin çevresindeki kişilerin cinsellik algıları ve bilgileri onların davranışlara gösterdikleri tepkileri belirlemekte ve cinsel davranış türü risk faktörlerini etkilemektedir. Bu doğrultuda özel gereksinimli bireylerin cinsel davranışlarının anlaşılması onların cinsel problem davranışlarının giderilmesinde atılacak ilk adımlardan olduğunu düşündürmektedir.

Araştırmanın bulguları özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarının belirlenmesinin önemini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte araştırmadan elde edilen bulgular okuyuculara ve ileride cinsel problem davranışlarla ilgili çalışma yapacak araştırmacılara sistematik kavramsal bir çerçeve sunma açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Cinsel problem davranışların belirlenmesi konusunda ileriki araştırmalarda özel gereksinimli bireylerin görüşlerine başvuran çalışmaların yapılacağı öngörülmektedir. Bu araştırmanın önemini yanı sıra birtakım sınırlılıkları da olduğu düşünülmektedir. Örneğin; 2013-2023 yılları arasında yürütülen çalışmaların incelenmesi bu çalışmanın bir sınırlılığıdır. Özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışları hakkında süre sınırı olmadan yürütülen makalelerin incelenmesinin özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışları hakkında derinlemesine bilgi sunacağı düşünülmektedir. İleriki araştırmalarda süre sınırı olmadan yürütülmüş makalelerin incelenmesi önerilmektedir. Bu araştırmanın bir diğer sınırlılığı sadece Türkiye’de yayımlanmış makalelerin incelenmesidir. Yurtdışında yayımlanan makalelerin incelenmesi özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarının farklı toplum ve kültürlerde nasıl algılandığı konusunda karşılaştırılmasının alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. İleriki araştırmalarda Türkiye’de ve yurtdışında yürütülen özel gereksinimli bireylerin cinsel problem davranışlarının değerlendirilmesi ve kültürel karşılaştırmalarının yapılması önerilmektedir. Son olarak araştırmacılara ek olarak özel gereksinimli bireylerin cinsellikleri ve cinsel problem davranışları hakkında ebeveynlerin ve uzmanların bilgi yeterliliklerinin geliştirilmesi önerilmektedir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma Google Akademik, TR Dizin ve Dergipark veri tabanlarında erişime açık olan makalelerin incelenmesini barındırdığı için etik kurul izni alınmamıştır ancak araştırmanın planlanması ve yürütülmesine ve yayınlanmasına kadar geçen tüm süreçte Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi’nde belirtilen tüm kurallara uyulmuş, bilimsel yayın etiğine uygun olarak alıntılar yapılmıştır.

Yapay Zeka Kullanımı Bildirimi

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir yapay zeka aracından faydalanmamıştır.

Kaynakça/References

- Akrami, L., & Davudi, M. (2014). Comparison of behavioral and sexual problems between intellectually disabled and normal adolescent boys during puberty in Yazd, Iran. *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences*, 8(2), 68–74. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4105606/>
- *Alptekin, A., & Tepeli, K. (2019). Farklı yetersizliği olan 48-72 ay çocuklarda cinsel gelişimin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 20(4), 737-762. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.526557>
- Alzahrani, S. (2024). The reality of common sexual problems for students with Down's syndrome in Saudi Arabia. *Ankara University Faculty of Educational Sciences Journal of Special Education, Advance Online Publication*. 1-16. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.1299960>
- Arslan, G., & Balkis, M. (2014). Ergenlikte görülen problem davranışlar ve aile sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *SDU International Journal of Educational Studies*, 1(1), 11-23. <https://doi.org/10.33710/sduijes.22840>
- Arslan, G., & Balkis, M. (2016). Ergenlerde duygusal istismar, problem davranışlar, özyeterlik ve psikolojik sağlık arasındaki ilişki. *Sakarya University Journal of Education*, 6(1), 8-22. <https://doi.org/10.19126/suje.35977>
- Ayan, Ş. (2024). Okul öncesi dönemde davranış problemleri. *International Journal of Original Educational Research*, 2(1), 301-313. Retrieved from <https://www.ijoedu.com/index.php/pub/article/view/60>
- Bowring, D.L., Painter, J. & Hastings, R.P. (2019). Prevalence of challenging behaviour in adults with intellectual disabilities, correlates, and association with mental health. *Curr Dev Disord Rep*, 4(6), 173–181. <https://doi.org/10.1007/s40474-019-00175-9>
- *Boyacıoğlu, N. E., Karaçam, Z. D., Özcan, N. K., & Sert, O. (2021). Zihinsel yetersizliği olan ergene sahip ebeveynlerin çocuklarının cinselliği hakkındaki görüşleri: Niteliksel bir çalışma. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 12(3), 216-226. <https://doi.org/10.14744/phd.2021.60251>
- Brown, M., & McCann, E. (2018). Sexuality issues and the voices of adults with intellectual disabilities: A systematic review of the literature. *Research in Developmental Disabilities*, 74, 124-138. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2018.01.009>
- Browning, A., & Caulfield, L. (2011). The prevalence and treatment of people with Asperger's Syndrome in the criminal justice system. *Criminology & Criminal Justice*, 11(2), 165-180. <https://doi.org/10.1177/1748895811398455>
- *Bülbül, İ., & Karataş, K. (2023). Zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinsel yaşamları: Ebeveynlerin bakış açısından bir değerlendirme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (58), 2577-2614. <https://doi.org/10.53444/deubefd.1291527>
- Byrne, G. (2018). Prevalence and psychological sequelae of sexual abuse among individuals with an intellectual disability: A review of the recent literature. *Journal of Intellectual Disabilities*, 22(3), 294-310. <https://doi.org/10.1177/1744629517698844>
- Correa, A. B., Castro, Á., & Barrada, J. R. (2022). Attitudes towards the sexuality of adults with intellectual disabilities: A systematic review. *Sexuality and Disability*, 40(2), 261-297. <https://doi.org/10.1007/s11195-021-09719-7>

- Couwenhoven, T. (2007). *Teaching children with down syndrome about their bodies boundaries and sexuality*. MD: Woodbine House.
- Cumurcu, B. E., Karlıdağ, R., & Almış, B. H. (2012). Fiziksel engellilerde cinsellik. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(1), 84-98. <https://doi.org/10.5455/cap.20120406>
- Çalışandemir, F., Bencik, S. & Artan, İ., (2008). Çocukların cinsel eğitimi: Geçmişten günümüze bir bakış. *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 14-27. <https://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/627>
- Çay, M., & Kırloğlu, H. İ. K. (2021). Cinsel Sağlık Ölçeği'nin sosyal hizmet öğrencileri örnekleminde psikometrik özelliklerinin incelenmesi: Geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 0(18), 1-14. <https://doi.org/10.46218/tshd.985524>
- *Çelik, Ö. (2017). Zihinsel yetersizliği olan bireylerin cinselliği ile ilgili çalışmalar yapan uzman görüşleri. *Electronic Turkish Studies*, 12(17), 113-132. <http://doi.org/10.7827/TurkishStudies.12106>
- Çınar, N. (2021). İyi bir sistematik derleme nasıl yazılmalı? Online *Turkish Journal of Health Sciences*, 6(2), 310-314. <https://doi.org/10.26453/otjhs.888569>
- Dewinter, J., Vermeiren, R. Vanwesenbeeck, I., Lobbestael, J. & Van Nieuwenhuizen, C. (2015). Sexuality in adolescent boys with autism spectrum disorder: Self reported behaviors and attitudes. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 45(3), 731-741. <https://doi.org/10.1007/s10803-0142226-3>
- Doenyas, C., Ekici, B., Unay, Ö. S., Gönen, İ., & Tatlı, B. (2021). Autism in Turkey: Demographics, behavior problems, and accompanying medical conditions in a sample of Turkish youth with autism spectrum disorder. *International Journal of Developmental Disabilities*, 69(2), 179-189. <https://doi.org/10.1080/20473869.2021.1937001>
- Emerson, E., Blacher, J., Einfeld, S., Hatton, C., Robertson, J., & Stancliffe, R. J. (2014). Environmental risk factors associated with the persistence of conduct difficulties in children with intellectual disabilities and autistic spectrum disorders. *Research in Developmental Disabilities*, 35(12), 3508–3517. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2014.08.039>
- Erbaş, D. (2005). Olumlu davranışsal destek. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 6(01), 1-25. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000087
- Gil-Llario, M. D., Morell-Mengual, V., Díaz-Rodríguez, I., & Ballester-Arnal, R. (2019). Prevalence and sequelae of self-reported and other-reported sexual abuse in adults with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 63(2), 138-148. <https://doi.org/10.1111/jir.12555>
- Goli, S., Noroozi, M., & Salehi, M. (2020). Parental experiences about the sexual and reproductive health of adolescent girls with intellectual disability: A qualitative study. *Iranian Journal of Nursing and Mid Wifery Research*, 25(3), 254-259. https://doi.org/10.4103/ijnmr.ijnmr_258_19
- Gürbüz, S., & Eratay, E. (2020). Ergenlik dönemindeki zihin yetersizliği olan çocukların cinsel gelişim özellikleri ölçeğinin geliştirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 1206-1221. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2020.-656106>
- Gürol, A., Polat, S., & Oran, T. (2014). Views of mothers having children with intellectual disability regarding sexual education: A qualitative study. *Sexuality and Disability*, 32(2), 123-133. <https://doi.org/10.1007/s11195-014-9338-8>

- Güven, D. (2021). Kapsamlı cinsellik eğitimi ve otizm spektrum bozukluğu olan bireyler. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(66), 284-300. <https://doi.org/10.26450/jshsr.2299>
- Hartini, S., Chamidah, A. N., & Herini, E. S. (2021). Sexual behavior problems in adolescents with intellectual disabilities: A systematic review. *Open Access Macedonian Journal of Medical Sciences*, 9(F), 163-170. <https://doi.org/10.3889/oamjms.2021.6016>
- Higgs, T., & Carter, A. J. (2015). Autism spectrum disorder and sexual offending: Responsivity in forensic interventions. *Aggression and Violent Behavior*, (22), 112-119. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2015.04.003>
- Holden, B., & Gitlesen, J. P. (2006). A total population study of challenging behaviour in the county of Hedmark, Norway: Prevalence, and risk markers. *Research in Developmental Disabilities*, 27(4), 456-465. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2005.06.001>
- Hong, E., & Matson, J. L. (2020). An evaluation of the functions of challenging behavior in toddlers with and without autism spectrum disorder. *Journal of Developmental and Physical Disabilities*, 33(1), 85-97. <https://doi.org/10.1007/s10882-020-09734-0>
- House, A. W., House, B. G., & Campbell, M. B. (1981). Measures of inter observer agreement: Calculation Formula and distribution effect. *Journal of Behavioral Assessment*, 4(3), 37-57. <https://doi.org/10.1007/BF01321270>
- Joyal C.C., Carpentier J, McKinnon S., Normand CL & Poulin M.H. (2021) Sexual knowledge, desires, and experience of adolescents and young adults with an autism spectrum disorder: An exploratory study. *Front. Psychiatry*, 12, 685256. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.685256>
- Kann L, McManus T, Harris W.A., Shanklin S.L., Flint, K.H., Hawkins, J., ...& Zaza, S. (2016) *Youth risk behavior surveillance-United States. MMWR Surveillance Summaries*, 65(6), 1-174. <https://doi.org/10.15585/mmwr.ss6506a1> PMID:27280474
- Karaca, S. N., & Çiçek, A. U. (2022). Zihinsel engelliliği olan ergenlerde cinsel davranışların değerlendirilmesi. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 14(3), 166-180. Retrieved From. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gutfd/issue/75116/1231699>
- Kasari, C., & Smith, T. (2013). Interventions in schools for children with autism spectrum disorder: Methods and recommendations. *Autism: The International Journal of Research and Practice*, 17(3), 254-267. <https://doi.org/10.1177/1362361312470496>
- Kijak R. (2013). The sexuality of adults with intellectual disability in Poland. *Sexuality and Disability*, 31(2), 109-123. <https://doi.org/10.1007/s11195-013-9294-8>
- *Kök, G., & Akyuz, A. (2015). Evaluation of effectiveness of parent health education about the sexual developments of adolescents with intellectual disabilities. *Sexuality and Disability*, 2(33), 157-174. <https://doi.org/10.1007/s11195-015-9400-1>
- Küçük S. (2012). *Hafif zihinsel engelli çocuklar ve ebeveynlerinde cinsel istismardan korunma konusunda farkındalık yaratma*. (Yayın No: 331361) [Doktora tezi, Erciyes Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Lai, M. C., Lombardo, M. V., Auyeung, B., Chakrabarti, B., & Baron-Cohen, S. (2015). Sex/gender differences and autism: Setting the scene for future research. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 54(1), 11-24. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2014.10.003>
- McKenzie, J. E., Brennan, S. E., Ryan, R. E., Thomson, H. J., Johnson, R. V., & Thomas, J. (2019). Defining the criteria for including studies and how they will be grouped for the

- synthesis. In J. P. T. Higgins, J. Thomas, J. Chandler, M. Cumpston, T. Li, V. A. Welch, & M. J. Page (Eds.), *Cochrane Handbook for Systematic Reviews of Interventions* (pp. 33-65). UK: Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781119536604.ch3>
- McLay, L., Carnett, A., Tyler-Merrick, G., & Van Der Meer, L. (2015). A systematic review of interventions for inappropriate sexual behavior of children and adolescents with developmental disabilities. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*, 2(4), 357-373. <https://doi.org/10.1007/s40489-015-0058-5>
- Michielsen, K., & Brockschmidt, L. (2012). Barriers to sexuality education for children and young people with disabilities in the WHO European region: A scoping review. *Sex Education*, 21(6), 674-692. <https://doi.org/10.1080/14681811.2020.1851181>
- Mouridsen, S. E. (2012). Current status of research on autism spectrum disorders and offending. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 6(1), 79-86. <https://doi.org/10.1016/j.rasd.2011.09.003>
- *Öncü, E., Aktaş, G., Vayisoğlu, S. K., & Karakuş, E. (2019). Zihinsel engelli ergenlerin cinsel gelişim özellikleri ve ailelerin yaşadığı güçlükler: Tanımlayıcı çalışma. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(3), 413-425. <https://doi.org/10.26559/mersinsbd.553739>
- Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D., ... & Moher, D. (2021). The PRISMA 2020 statement: An updated guideline for reporting systematic reviews. *Journal of Clinical Epidemiology*, 18(3), 178-189. <https://doi.org/10.1016/j.ijcu.2021.105906>
- Parchomiuk, M. (2013). Model of intellectual disability and the relationship of attitudes towards the sexuality of persons with an intellectual disability. *Journal of Sexuality and Disability*, 31(2), 125-139. <https://doi.org/10.1007/s11195-012-9285-1>
- Pueschel, S. M., & Scola, P. S. (1988). Parents' perception of social and sexual functions in adolescents with Down's syndrome. *Journal of Mental Deficiency Research*, 32(3), 215-220. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.1988.tb01407.x>
- Robson, D. A., Allen, M. S., & Howard, S. J. (2020). Self-regulation in childhood as a predictor of future outcomes: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 146(4), 324-354. <https://doi.org/10.1037/bul0000227>
- Rushbrooke, E., Murray, C. D., & Townsend, S. (2014). What difficulties are experienced by caregivers in relation to the sexuality of people with intellectual disabilities? A qualitative meta-synthesis. *Research in Developmental Disabilities*, 35(4), 871-886. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2014.01.012>
- Schaafsma, D., Kök, G., Stoffelen, J. M. T., & Curfs, L. M. G. (2017). People with intellectual disabilities talk about sexuality: implications for the development of sex education. *Sexuality and disability*, 35(1), 21-38. <https://doi.org/10.1007/s11195-016-9466-4>
- Siyez, D. M., & Aysan, F. (2007). Ergenlerde görülen problem davranışların psiko-sosyal risk faktörleri ve koruyucu faktörler açısından yordanması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 145-171. <https://dergipark.org.tr/en/pub/uefad/issue/16685/173388>
- Steenfeldt-Kristensen, C., Jones, C. A., & Richards, C. (2020). The prevalence of self-injurious behaviour in autism: A meta-analytic study. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 50(11), 3857-3873. <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04443-1>

- Sürücü, S. M. (2009). *11-17 yaş orta düzeyde zihin engelli kız ergenlerin temel cinsel bilgi ve cinsel istismarı algılamalarının belirlenmesi*. (Yayın No: 250806) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Tandoğan, Ö., & Oskay, Ü. (2019). İnternet ve cinsellik. *Androloji Bülteni*, 21 (3), 119–122. <https://www.doi.org/10.24898/tandro.2019.54154>
- Teke, H., & Melekoğlu, M. (2022). Erken çocukluk dönemi cinsel eğitim çalışmalarının incelenmesi: Sistematik bir derleme. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 144-160. <https://doi.org/10.53629/sakaefd.1106519>
- *Tekinarslan, İ. Ç., & Eratay, E. (2013). Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ergenlik dönemine uyum sürecinde ebeveyn davranışlarının incelenmesi. *Education Sciences*, 8(3), 363-374. <https://doi.org/10.12739/NWSA.2013.3.1C0592>
- Travers, J. & Tincani, M. (2010). Sexuality education for individuals with autism spectrum disorders: Ciritical issues and decision making guidelines. *Education and Traning in Autism and Developmental Disabilities*, 45(2), 284-293. <https://www.researchgate.net>
- Walsh, A. (2000). Improve and Care: Responding to inappropriate masturbation in people severe intellectual disabilities. *Sexuality and Disability*, 18(1), 27-39. <https://doi.org/10.1023/A:1005473611224>
- Yıldız, G. & Cavkaytar, A. (2017). Effectiveness of a sexual education program for mothers of young adults with intellectual disabilities on mothers attitudes toward sexual education and the perception of social support. *Sexuality and Disability*, 35(1), 3-19. <https://doi.org/10.1007/s11195-016-9465-5>

İletişim/Correspondence

Uzm. Öğr. Aslıhan SEZİK
sezikaslihan@gmail.com

Arş. Gör. Zekai Alper ALP
zekaialp@erciyes.edu.tr

Doç. Dr. Veysel AKSOY
vaksoy@anadolu.edu.tr